



III. Ahmed'in
Baltacı
Mehmed
Paşa'ya
beyaz
üzerine
hatt-ı
hümâyunu
(TSMa,
nr. E 6073)

ilerle 18 Temmuz 1711 günü Prut nehri bataklıkları civarında Rus kuvvetleriyle karşılaştı. Dört gün kadar devam eden ve tarihte Prut Savaşı adıyla anılan bu muharebe sırasında Rus ordusunun kuşatma altında ve çaresizlik içinde kalması üzerine Rus Çarı I. Petro Osmanlılar'ın her istediğini yerine getirecek bir barış teklifinde bulundu. Baltacı Mehmed Paşa'nın da uygun görmesi üzerine iki taraf arasında 22 Temmuz 1711'de bir antlaşma yapıldı. Antlaşmanın imzalanmasından III. Ahmed de memnun olmuş ve kendisini İstanbul'a çağırıyordu. Ancak ordusunu muhasaradan kurtaran Çar I. Petro'nun vaad ettiği hususları yerine getirmemesi, sadrazama karşı İstanbul'da bir muhalefet grubunun oluşmasına sebep oldu. Gerçekten antlaşmanın neticesini alabilme hususunda ağır davranan Mehmed Paşa'nın bu tutumu İstanbul'da yanlış yorumlara yol açmıştı. Nihayet III. Ahmed'in emriyle Eylül 1711'de Edirne'ye gelen ve 20 Kasım 1711'de sadâret mührü kendisinden alınan Baltacı Mehmed Paşa Aralık 1711'de kalebent olarak Midilli'ye sürüldü. Temmuz 1712'de de Limni adasına gönderildi. Aynı yılın eylülünde orada öldü. Kabri Niyâzî-i Mısıri'nin medfun bulunduğu hazîrededir. Bir oğlu ile Fatma adında bir kızı vardı.

Vefat ettiğinde yaşı elliyi geçmiş bulunan Mehmed Paşa, mizaç bakımından hırslı ve devlet işlerinde entrikaya me-

yilli, devlet idaresinde fazla kabiliyeti olmayan bir kimse idi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 115, s. 7, 307; BA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 6, s. 218-219; TSMA, nr. E 2989, 6073; Râşid, Târih, III, 110, 150, 151, 155-165, 166-176, 191-195, 222, 265, 332-335, 338-342, 347-349, 353-354, 358-364, 365-366, 368-372; Silâhdar, Nusretnâme (Parmaksızoğlu), II/2, s. 207, 229, 262, 268-275, 286; Dilâver Ağazâde Ömer, Zeyl-i Hadîkatü'l-vüzerâ, Freiburg 1969, s. 7, 10; Hammer, HEO, XIII, tür.yer.; Sicill-i Osmânî, IV, 208-209; Ahmed Refik, Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro, İstanbul 1327, s. 61-83; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV/1, s. 85-86; IV/2, s. 280-285; Danışmend, Kronoloji, IV, 472-473, 503; Akdes Nimet Kurat, Prut Seferi ve Barışı 1123, Ankara 1952, II, 732-734, 827; a.mlf., "Baltacı Mehmed Paşa", İA, II, 287-291; Ahmed Muhtar, "Rus Menabine Göre Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi", TOEM, sy. 45 (1333), s. 160-185; Münir Aktepe, "Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi ile Alâkalı Emirleri", TED, sy. 1 (1970), s. 131-170; a.mlf., "1711 Prut Seferi ile İlgili Bazı Belgeler", TD, sy. 34 (1984), s. 19-54; a.mlf., "Baltacı Mehmed Paşa", Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1981, IV, 309-312.



MÜNİR AKTEPE

BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı

(1886-1978)

Eğitimci, yazar ve hattat.

28 Şubat 1886'da İstanbul Cihangir'de doğdu. Babası Mucurlu Baltacıoğlu İbrâhim Edhem, annesi Düzceli Hamdûne Hanım'dır. İlk öğrenimine Cihangir Sirkeci Mescidi içindeki mahalle mektebinde başladı; Kabataş'taki Şemsülmekâtib ile Firuzağa'daki Meşrik-i Füyûzât adlı özel okullarda ve Kışlaarkası İlkmehtebi'nde devam etti. Orta öğrenimini Fevziye Rüşdiyesi'nde yaptı. 1899'da girdiği Vefa İdâdisi'nden 1903'te mezun oldu. Daha sonra Dârülfünûn-ı Osmânî'nin tabiiye şubesine girdi (1904). Burada özellikle kimya, fizik ve morfoloji derslerine karşı olan büyük ilgisi yanında hocası Kadri Efendi'den de hüsn-i hat dersleri almaya başladı.

Dârülfünûn'da öğrenci iken Dîvân-ı Hümâyûn kâtipliğine memur olarak girdi. II. Meşrutiyet'in ilânından önce bir süre fahrî hat hocalığı yaptıktan sonra mezuhiyetinin ardından Dârümuallimîn-i İbîdâiyye'ye hat hocası oldu (1908). Okul müdürü Satı Bey'in tavsiyesi ve devrin Maarif Nâzırı Emrullah Efendi'nin onayı ile pedagoji ve el sanatları konularında incelemelerde bulunmak üzere Avrupa'



İsmayıl
Hakkı
Baltacıoğlu

ya gönderildi. Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Almanya'daki öğretim kurumlarında araştırmalar yaptı; bu kurumların özel ve genel öğretim metotlarını inceledi. 1911'de Almanya'dan yurda döndü ve Dârümuallimîn'deki görevine devam etti.

Baltacıoğlu'nun 1916 yılına kadar çalıştığı Dârümuallimîn'de Satı Bey'le birlikte uygulamaya koyduğu yeniliklerin temelinde öğrenciyi gerçek hayatın şartlarına göre yetiştirme, buna göre mesleğe, el işlerine ve sanata yönlendirme düşüncesi hâkimdi. Dârümuallimîn yanında Dârümuallimât ve bu okul bünyesindeki Ana Muallim Mektebi'nde de dersler verirken bir yandan da fahrî olarak Şemsülmekâtib adlı özel ilkokulda ders nazırlığı (programcılık ve danışmanlık) görevini üzerine aldı. Ayrıca bu okulda yeni terbiye konusundaki bütün düşünce ve tasarımlarını uygulama imkânı buldu. Açık hava okulu, kır gezintileri ve aile müsamereleri gibi modern uygulamalarının ilk denemelerini de bu sırada yaptı. Fakat I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Dârümuallimîn'de çalıştığı sırada faaliyetlerinden memnun olmayanların şikâyeti üzerine daha önce Maarif Nezâreti'nce Dârülfünun terbiye müderrisliğine tayin edilmişti (1913); ancak 1916 yılına kadar Dârümuallimîn'deki çalışmalarını da sürdürdü. Dârülfünun'un islahına yönelik çalışmalarda Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu gibi devrin tanınmış şahsiyetleriyle birlikte önemli roller üstlendi. Bu arada Orta Öğretim Genel Müdürlüğü (1918), kısa bir süre Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu genel başkanlığı (1919) gibi maarifin üst kademelerinde idarî görevlerde bulundu.

Ancak çeşitli olumsuz etkilerle idarî görevlerde dilediği gibi çalışma imkânı bulamadığını gören Baltacıoğlu, Dârül-

fünun müderrisliği dışındaki meşguliyetlerini bırakmak zorunda kaldı. Edebiyat Fakültesi dekanlığına (1921-1924) ve daha sonra Dârülfünun rektörlüğüne seçildi (1924). Bu görevde iken üniversite muhtariyetini sağlayan kanunun çıkarılması ve yürürlüğe konulması, üniversite binasının ilga edilmiş olan Harbiye Nezâreti'ne nakli, müderrislerin yalnız kendi dersleriyle uğraşmalarının sağlanması, üniversitenin merkezî bir kütüphaneye kavuşturulması gibi işleri gerçekleştirdi. 1927'de rektörlükten istifa etti; 1929'da Gazi Terbiye Enstitüsü müdürlüğüne vekâlet etti, fakat hazırladığı "Teşkilât Reformu Lâihası" Tâlim ve Terbiye Kurulu tarafından kabul edilme-yince ertesi yıl bu görevi de bıraktı. 1933'te çıkarılan üniversite kanunuyla kadro dışı bırakılarak görevine son verildi. Bundan sonra bütün mesaisini kitaplarına ve kendi çıkardığı *Yeni Adam* dergisine ayırdı.

1941 yılında tekrar üniversiteye dönerek Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne pedagoji profesörü oldu. 1942-1950 yılları arasında iki dönem Afyon ve Kırşehir milletvekilliği yaptı. 1950'den sonra tekrar *Yeni Adam* ile 1956'da çıkarmaya başlayıp kısa süre devam ettirebildiği *Din Yolu* dergilerini yayımlamaya başladı. Çeşitli konularda konferanslar vererek yayın ve çalışma hayatını sürdürdü. 1 Nisan 1978'de Ankara'da öldü.

Sosyolojik görüşlerinde E. Durkheim ve Ziya Gökalp'in etkisinde kalmakla beraber sosyal kurumlar (institution sociales) arasında din, dil ve sanata öteki sosyal olgulardan daha çok önem veren Baltacıoğlu'na göre özellikle bu üç olgu cemiyetin geleneğini meydana getirmektedir. Cemiyette en sürekli ve temel gerçek gelenektir, milliyet yalnız onunla tarif edilebilir. Sosyal değişikliklere karşı direnen en güçlü âmil de odur. Din, dil ve sanat yalnız birer kurum olmakla kalmazlar, toplumun diğer bütün kurumlarına "etkileyici güç" (force sociale) olarak da katılırlar. Bu üç kuvvet olmadıkça cemiyet ne var olabilir ne de gelişebilir; bunlar en ilkel toplumlarda bile mutlaka bulunduğu gibi ileri cemiyetlerde de etkileri devam eder. Baltacıoğlu, E. Durkheim'den ayrıldığı noktaları belirtirken yapıcı kuvvet durumundaki din, dil ve sanatın kapalı kurumlar olmadığını, diğer bütün kurumları etkilediğini ve bu etkinin devamlı olduğunu söyler. Ona göre din yalnız inançlarda ve törenlerde yaşayan kapalı bir kurum olmayıp haya-



İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun kendi icadî olan muavvec hatla yazdığı bir levha
(Baltacıoğlu, *Türklerde Yazı Sanatı*, Ankara 1958, şekil 40)

tın her alanına sinen son derece yaygın bir güçtür (*Pedagojide İhtilâl*, s. 27-28).

Eğitimde hür bir anlayışın varlığını kabul etmekle beraber hürriyetin bütün vicdanî ve sosyal bağlardan kurtuluş mânasına alınmasını uygun görmez. Eğitimi mutlak başı boş yahut baskıya dayanan bir idare gibi anlamının başarısızlıklara yol açacağını söyler; eğitimi aynı zamanda hem disiplin hem de hürriyet fikirlerini toplayan canlı bir hareket şeklinde düşünür. Çocuğun eğitimi ise cemiyet içinde yaşayarak öğrendiğidir. Eğitim fikri bir güç, beceriklilik ve egemenlik fikridir; bunlar ise yalnız cemiyet hayatı yaşayan kişide vardır. Cemiyetin yenileşmesi ve değişmesiyle eğitim de değişmektedir. Eğitimin değişmeyen yönü sadece kanunlardır; eğitimcinin görevi, çocuğun kendi kendine oluşmasına ve gelişmesine imkân sağlamak için buna engel olan dış âmilleri ortadan kaldırmaktır.

Baltacıoğlu, eğitimde aile ve okulun önemini anlatırken bazı çelişkili fikirler de ileri sürer. Osmanlı Türkleri'nde görülen aile hayatını İslâmiyet'in ve Araplar'ın tesirlerini taşıdığı gerekçesiyle tenkit ederken bu aile yapısını millî kültürün bir türlü hazmedemediği bir aile şekli olarak gösterir (*Sosyoloji*, s. 318, 319); modern aile yapısında ise din birliğinin olmasını şart olarak görmez. Fakat eğitimle ilgili eserlerinde, "Normal aile dinini yaşayan, dilini konuşan, sanatlarını tadan ailedir" der (*Pedagojide İhtilâl*, s. 106).

Çok değişik konularda kitap ve makaleler yazan ve konferanslar veren Baltacıoğlu, içinde bulunduğu şartlara göre farklı ve zaman zaman çelişkili görüşler de ileri sürmüştür. Özellikle din hakkındaki ilk yazılarında o devir İslâmcılar'ının tepkisine sebep olacak kadar aşırı ve reformist fikirler ortaya koymakla

birlikte hayatının son zamanlarında dinî konulara tekrar dönmüş, gerek *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde gerekse *Din Yolu* dergisinde dinî konularda daha isabetli ve tutarlı ilmi yazılar yazmıştır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılışla ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan müzakereler sırasında, kişinin ahlâk, sanat ve dil sahasında gerekli kültürü aldıktan sonra dinî formasyona tâbi tutulmaması halinde şahsiyetinde bütünlük olamayacağını belirten (*T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, XX, 278) Baltacıoğlu'na göre din denilen sırlı yaşayış, bir kaynak ve yaratıcı öz olarak bütün öteki toplum kurumlarını var etmekle kalmamış, aynı zamanda onların içinde varlığını sürdürmüştür. Toplumun dinî ahlâk, hukuk, dil, bilgi, sanat ve varlık felsefesinden ayrı bir varlık değildir. Din bütün bunların özünde varlığını sürdürmektedir. Şu halde dinî kişilik olmadan millî kişilik de olamaz. Din teknik gibi insanın yalnız aklını, sanat gibi yalnız gönlünü saran bir şuur değildir; o insanın bütün bilgisini saran bir şuurdur. Kansıy yaşamamayaacağı gibi dinsiz de yaşamaz ("Dine Doğru", *ÂcîlîFD*, VI / 1-4 [1957], s. 44-59).

Baltacıoğlu hayatı boyunca hattatlık, resim, dekorasyon, mimarlık incelemeleri, bahçivanlık ve çeşitli el sanatlarıyla hem bizzat meşgul olmuş, hem de bu alanlarda araştırmalar yapmıştır. Hat sanatında asıl ustası olan Hattat Hoca Kadri Efendi'den başka Hattat Sâmî Efendi ve Hacı Kâmil Efendi'den de (Akdi) dersler almıştır. İslâm ve Türk yazılarının her çeşidinde yazılar yazmış, "alev yazısı" diye tanınan yeni bir hat şekli geliştirmiştir. Küfî hatla yazdığı "Yâ Rabbe'l-âlemin", sülûs-celisiyle yazdığı "er-Rızku alellâh" çok meşhur olan eserleridir. "Türk Yazılarının Tedkikine Medhal" (*Dârülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, sy. 5-6, Haziran 1927, s. 111-136) başlıklı incelemesini *Türklerde Yazı Sanatı* (İstanbul 1958) adlı kitabında daha da geliştirmiştir.

Eserleri. Baltacıoğlu'nun çoğu eğitime dair olmak üzere sosyal ilimlerin çeşitli alanlarında yazmış olduğu 130'u aşkın kitaplarından bazıları şunlardır: *Pedagojiyle İlgili Eserleri*: 1. *Talim ve Terbiyede İnkılâp* (İstanbul 1328, 1927). Eğitimde yeni bir sistem getirme çabasında olan müellifin mevcut eğitim sistemine yönelttiği eleştirileri kapsar. Eserde eğitim ve öğretimin metotları, vasıtaları,

gayeleri, okul düzeni ve öğretmenlik anlayışı gibi konulara dair geleneksel zihniyet şiddetle tenkit edilmektedir. 2. *Terbiye ve İman* (İstanbul 1330). 3. *İzmir Konferansları* (İzmir 1331). 4. *Elişlerinin Usûl-i Tedrîsi* (İstanbul 1331). 5. *Terbiye İlmi* (İstanbul 1332). 6. *J. J. Rousseau'nun Terbiye Felsefesi* (İstanbul 1341). 7. *Umumi Pedagoji* (İstanbul 1930). 8. *İctimai Mektep* (İstanbul 1932). Baltacıoğlu, pedagojik görüşlerini ortaya koyduğu bu eserinde geliştirdiği "şahsiyet pedagojisi" ve "üretim pedagojisi"ne dayalı bir "içtimai mektep" modeli kurar. Şahsiyet pedagojisinde eğitimi bir teori olarak değil psikolojik ve sosyolojik verilere dayalı bir olgu olarak ele alır. Buna göre eğitimin gayesi ferdi sosyalleş-tirmedir. Müellif eğitim olgusunu şu beş ana temele dayandırır: Kişilik ilkesi, ortam ilkesi, çalışma ilkesi, verim ilkesi, başlatma ilkesi. Baltacıoğlu bu ilkelere dayalı kendi eğitim anlayışını Batı'daki uygulamalardan daha da ileri görür. İçtimai mektebin en başta gelen özellikleri üretim okulu ve demokratik okul olmasıdır. 9. *Toplu Tedris* (İstanbul 1938). Bu eserinde içtimai mektep ilkelerini ilkokul programına uygulamaktadır. 10. *Rüyamdaki Okullar* (İstanbul 1944). Aynı zamanda edebî bir değer taşıyan bu eserde müellif içtimai mektebin uygulama şekillerini rüyasında görmüş gibi anlatmaktadır. 11. *Pedagojide İhtilâl* (İstanbul 1964). Müellifin *İctimai Mektep* adlı eserindeki görüşlerinin toplu olarak yeniden gözden geçirildiği ve bazı noktalara açıklık getirildiği bir çalışmadır. Ayrıca bu eserde milliyet ve kültür teziyle pedagoji tezinin bir sentezi yapılmıştır.

Sosyolojiyle İlgili Eserleri: *Maarifte Bir Siyaset* (İstanbul 1335); *Sosyoloji* (İstanbul 1934); *Türk'e Doğru* (I-II, İstanbul 1942-1943); *Batı'ya Doğru* (İstanbul 1945); *Ziya Gökalp* (İstanbul 1966). **Sanata Dair Eserleri:** *Demokrasi ve Sanat* (İstanbul 1931); *Sanat* (İstanbul 1934); *Karagöz Tekniği ve Estetiği* (İstanbul 1942); *Türklerde Yazı Sanatı* (İstanbul 1958); *Türk Plastik Sanatları* (Ankara 1971). **Dini Eserleri:** *Din ve Hayat* (İstanbul 1334); *Kur'an* (meâl) (Ankara 1957); *Büyük Tefsir* (II. Kitap: *Allah Nedir*, Ankara 1961). **Felsefeye Dair Eserleri:** *Kalbin Gözü* (İstanbul 1338); *Felsefe* (İstanbul 1338). **Edebî Eserleri:** *İnanmak* (İstanbul 1939); *Akıl Taciri* (İstanbul 1940); *Dolap Beygiri* (İstanbul 1940); *Kafa Tamircisi* (İstanbul 1940); *Batak* (İstanbul 1943); *Yalnızlar* (İstanbul 1946).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun bunların dışında, aynı konularda ve çocuk ve gençlik meselelerine dair bir kısmı basılmamış birçok eseri daha vardır. Ayrıca çoğu kendi çıkardığı *Yeni Adam* dergisinde olmak üzere on beş kadar gazete ile kırka yakın dergide yüzlerce makalesi yayımlanmıştır (kitap ve makalelerinin tam listesiyle hakkında yazılanlar için bk. Tozlu, s. 211-275).

BİBLİYORGAFYA :

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Sosyoloji*, İstanbul 1939, s. 318-319; a.mlf., *İctimai Mektep*, Ankara 1942, s. 182; a.mlf., *Pedagojide İhtilâl*, İstanbul 1964, s. 6, 27-28, 106; a.mlf., "Hayatım", *Yeni Adam*, sy. 142-360, İstanbul 1938-41; a.mlf., "Dine Doğru", *AÜİFD*, VI/1-4 (1957), s. 44-59; Sabri Kolçak, *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu*, İzmir 1968; *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, XX, Ankara 1949, s. 278; Hasan Ali Koçer, *Türkiyede Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul 1970, s. 201-202; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1966 (2. bs. 1979), s. 443-450; Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1980, s. 74; Necmettin Tozlu, *İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul 1989; Kemal Aytaç, "Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Ana Gelişimi", *Yeni Adam*, sy. 921, İstanbul 1978, s. 4-8; a.mlf., "I. H. Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri", *Araştırma Dergisi*, sy. 11, Ankara 1979, s. 165-190; *TDEA*, I, 307-308; *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, II, 627.



MEHMET FARUK BAYRAKTAR

BALTALİMANI MUAHEDESİ

16 Ağustos 1838 tarihinde yapılan
Osmanlı-İngiliz ticaret
muahedesi.

Muahedeyi Hazırlayan Sebepler. XIX. yüzyıl başlarında, kuruluş devirlerinden itibaren Avrupa devletlerine çeşitli tarihlere verilen ve "en çok müsaadeye mazhar millet" ibaresi dolayısıyla hemen bütün devletlerinkinde aynı şartlar bulunan **ahidnâme**'ler yürürlükte olup hâricî gümrük resimlerinin esasları da bunlara göre düzenlenmişti. Bu resimlerin oranları başlangıçta her devlet için farklı iken XVIII. yüzyıldan itibaren imparatorluğun her yerinde ve bütün devletler için % 3 olarak tesbit edilmiş, gümrüklerde kolaylığı sağlamak üzere de her millet tüccarı için ayrı ayrı gümrük tarifeleri tanzim edilmeye başlanmıştı. Bu tarifelerin normal süresi on dört yıldır. Nitekim İngilizler'le 1806 tarifesinin yerine geçmek üzere 1820'de yapılan tarifenin müddeti 1834'te dolacağından yenilenmesi gerekiyordu. Ancak II. Mahmud devrinin ilk mühim değişikliği olan

yeniceriliğin kaldırılmasıyla yerine kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin ihtiyaçlarını karşılamak ve 1820'den beri artan fiyatlar karşısında pek düşük kalan gümrük resimlerinin sebep olduğu hazine kaybını önlemek üzere yapılan bazı düzenlemeler dolayısıyla yabancı tüccardan fazladan alınmaya başlanan resimler, başta İngilizler olmak üzere Osmanlı ülkesinde ticaret yapan yabancıları rahatsız ediyordu. Bu resimler **ihtisab**, **resm-i mirî**, **kantariyye**, **ruhsatiyye**, **reftiyye**, **damga** gibi adlarla çeşitli mallardan değişik miktarlarda alınıyordu. Başta hububat olmak üzere öteden beri ihracı yasak olan bazı gıda ve sanayi ham maddelerinin memleket dışına gönderilmesine müsaade edilmesinde halinde ruhsatiyye alınmaya başlanmış bulunmakla beraber bu tatbikat bütün mahsullerin serbestçe ihracı mânasına gelmiyordu. Diğer taraftan yine Asâkir-i Mansûre masraflarının görüldüğü **mu-kâtaat hazinesi***ne gelir temin etmek, aynı zamanda üreticinin aldatılmasını önlemek gayesiyle bazı mühim maddeler üzerine, 1828'den beri **yed-i vâhid*** denilen devlet tekeli konmuştu. Bu maddelerden ipek, zeytinyağı, hububat üzerine konanlar kısa zaman sonra kaldırılmakla beraber afyon üzerindeki devamı ve Mehmed Ali Paşa'nın Mısır, Suriye ve Girit'te tatbik ettiği yed-i vâhidler bu maddelerden büyük kârlar sağlayan tüccarı tedirgin etti ve Osmanlı Devleti 1820 tarifesinin yenilenmesini istediğinde ustaca bir manevra ile tarife müzakereleri bir muahede müzakeresi şekline sokuldu. Dört yıl süren müzakereler sonunda İngilizler, Osmanlı direnişinin kırılması için son çare olarak yed-i vâhidin kaldırılması kabul edildiği takdirde bir Osmanlı vilâyeti olması dolayısıyla bunun Mısır'da da tatbik edileceği, böylece ordu ve donanmasının ihtiyacını sağladığı gelir yok olunca, Mehmed Ali Paşa'nın artık Osmanlı Devleti'ne baş kaldıramayacağı görüşünü ortaya attılar. Türk tarafında Hariciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa, Başvekâlet Muavini Kâni Bey ve Hariciye Müsteşarı Nûri Efendi, İngiltere tarafından Sir Henry Lytton Bulwer ve Başkonsolos Cartwright tarafından Reşid Paşa'nın Baltalimanı'ndaki yalisinde gizli olarak yapılan müzakerelerde görülen yumuşama sonunda 16 Ağustos 1838 Baltalimanı Muahedesi imzalandı.

Muahedenin Tahlili. 8 Ekim'de Kraliçe Victoria, kasım başlarında da Sultan II. Mahmud tarafından tasdik edilen mu-